

Från republik till kejsardöme

- en dramatisk period i romarrikets historia återspeglad i mynten

Övergången från republik till kejsardöme under det första århundradet f.Kr. utgör en speciellt dramatisk period i den romerska historien och har på ett avgörande sätt präglat den västerländska kulturen. Här har myntningen spelat en viktig roll, inte enbart för penningväsen och handel utan även för makthavarna att visa sin legitimitet och att presentera sina framgångar på slagfältet och inom andra områden. Nedan ges en kortfattad presentation av denna övergångsperiod och några exempel på hur den återspeglas i de präglade mynten.

Den tidiga republiken

Enligt sägnen grundades staden Rom år 753 f.Kr. på de sju kullarna vid floden Tibern av Romulus, som tillsammans med brodern Remus hade blivit uppfödd av en varginna. Romulus var den förste av Roms sju konungar vilka härskade fram till år 509 f.Kr. Då avsattes Tarquinius Superbus och den romerska republiken bildades.

Den tidiga republiktiden präglades av en långdragen maktkamp i konstitutionella frågor mellan patricier och plebejer, där plebejererna efter hand lyckades få ett ökat inflytande.

I slutet av 300-talet f.Kr. var Rom genom krigsföring och fördrag herre över större delen av den Apenninska halvön, det nuvarande italienska fastlandet. De resterande grekiska kolonistäderna i söder införlivades år 270 f.Kr. efter ett tioårigt krig där de grekiska styrkorna leddes av den makedonske kungen Pyrrhus.

Vid denna tid introducerades de första romerska mynten – gjutna bronsmynt, *Aes Grave*. För att underlätta handeln med närliggande områden infördes snart silvermynt, *didrachm*, samt präglade bronsmynt. *Denar*-mynten av silver, med en diameter på ungefär 20 mm och en vikt av ungefär 3,8 gram, var den huvudsakliga valören i det

romerska myntsyttemet från år 211 f.Kr. långt in i kejsartiden, fram till mitten av 200-talet e.Kr.

De tre Puniska krigen mellan Rom och Karthago under perioden 264 - 146 f.Kr. resulterade i att alla Karthagos besittningar i västra Medelhavsområdet erövrades av Rom, och staden Karthago jämnades med marken. Hannibal och hans armé hade dock under andra Puniska kriget så när fått romarna på fall efter segern vid Cannae i sydöstra Italien år 216 f.Kr.

Parallellt med de Puniska krigen pågick en utvidgning av romarriket i det östra Medelhavsområdet. Den makedonske kungen Perseus besegrades under det tredje Makedonska kriget 171-168 f.Kr., och år 146 f.Kr. var hela det nuvarande Grekland införlivat.

Expansionen av romarriket fortsatte, men centralmakten i Rom var inte tillräckligt stark för att styra det utökade riket vilket plågades av slavuppror och inbördeskrig mellan olika makthavare, speciellt mellan Sulla och Marius. Sulla intog Rom år 82 f.Kr. och utsågs till diktator på livstid. I kriget mellan Sulla och Marius var Pompejus och Crassus på Sullas sida medan Julius Caesar var knuten till Marius genom sitt giftemål med Cornelia, dotter till Marius nära vän Cinna.

Under tiden mellan Sullas död 78 f.Kr. fram till första triumviratet bildades 59 f.Kr. utmärkte sig Pompejus i framgångsrika fälttåg bl.a. i Hispania (Spanien) och mot Mithridates VI från Pontus i norra Turkiet. Tillsammans med Crassus besegrade han en stor slavarmé ledd av gladiatorn Spartacus. Pompejus tilldelades tre triumftåg för sina bedrifter och var omätligt populär bland folket. Crassus, som var en av Rom rikaste män, slöt sig efter hand närmare Julius Caesar. Den senare hade under tiden arbetat sig upp politiskt och var snart tillsammans med Pompejus och Crassus Roms mäktigaste man.

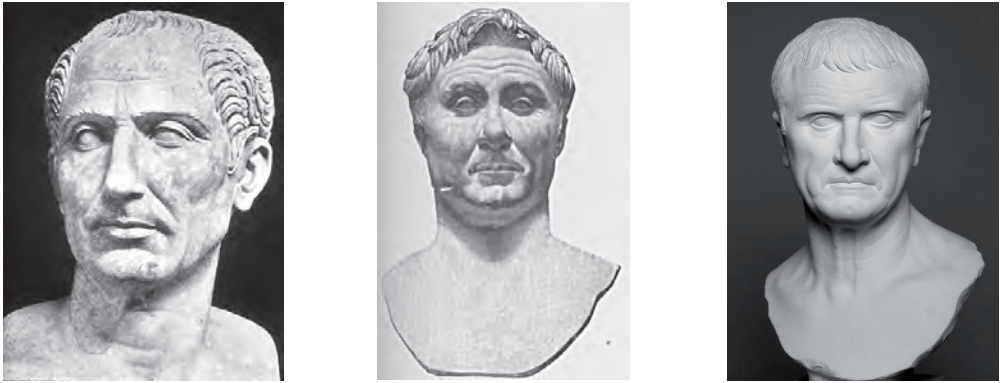

Fig. 1. Triumvirena i det första triumviratet, Julius Caesar, Pompejus och Crassus

Det första triumviratet

År 59 f.Kr. bildades en inofficiell politisk allians mellan Julius Caesar, Pompejus och Crassus, känd som det första triumviratet, för att dela makt och inflytande över romarriket. För att ytterligare stärka alliansen gifte sig Pompejus med Julius Caesars dotter Julia.

Julius Caesar blev prokonsul i Gallien (Frankrike) och Pompejus i Hispania år 59 f.Kr. Vid ett

hemligt möte i staden Lucca i norra Italien år 56 f.Kr. kom de tre överens om att förlänga Julius Caesars prokonsulat i Gallien ytterligare fem år och att Pompejus och Crassus skulle väljas som konsulter med Hispania respektive Syrien som provinser. Julius Caesar noterade flera segrar över helveter, belgier, germaner, gallier och även inom Britannien, medan Pompejus huvudsakligen var kvar i Rom för att bevaka sina intressen i senaten.

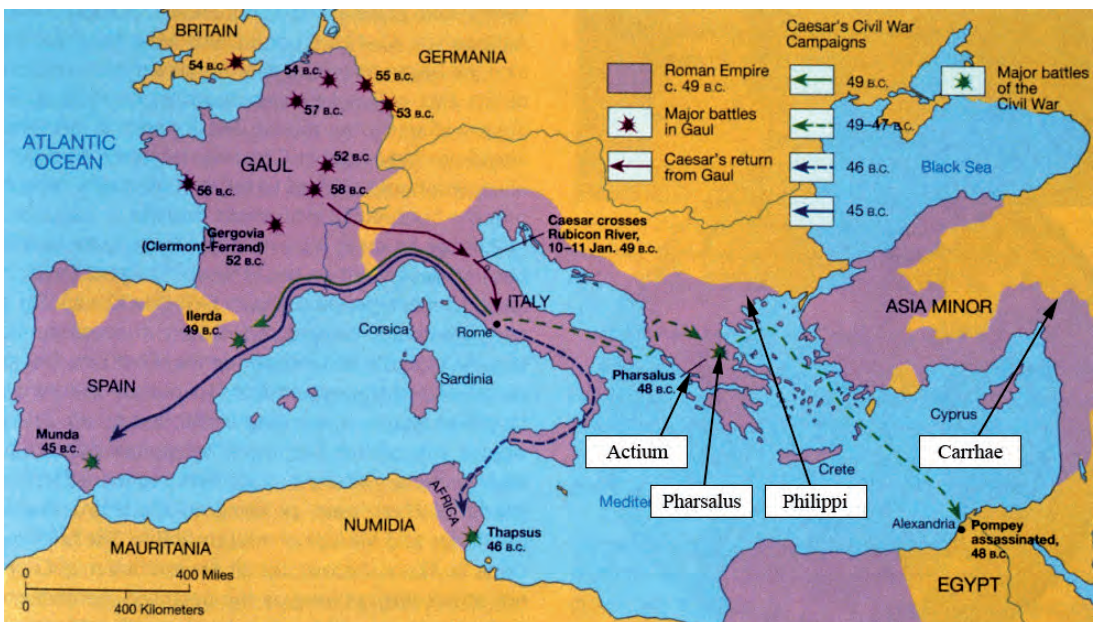

Fig. 2. Karta med Julius Caesars erövringståg och fältslag. Dessutom visas platserna för slagen vid Carrhae 53 f.Kr., Pharsalus (Farsalos) 48 f.Kr., Philippi (Filippi) 42 f.Kr. och Actium 31 f.Kr.

Fig. 3. Partherkungen Orodes II (58-38 f.Kr.)

Fig 4. Knäböjande parther med legionsstandar, 19 f.Kr.

Crassus kände sig underlägsen sina triumviratskolleger och ville stärka sin ställning genom ett fälttåg mot partherna, som regerade i nuvarande Irak och Iran; ett fälttåg i stil med Alexander den stores mot dåtidens Persien. Han avböjde erbjudanden om militär hjälp av den armeniske kungen och en väg genom Armenien för att undvika öknen. Den parthiske kungen Orodes II delade därvid sin armé och gick själv för att straffa Armenien medan hans general Surena tog sig an Crassus armé. Crassus legioner blev i grund besegrade vid Carrhae i östra Turkiet (se kartan i fig. 2) år 53 f.Kr. av Surenas numeriskt underlägsna armé, som huvudsakligen bestod av beridna bågskyttar. Inför hotet om myteri accepterade Crassus en förhandling med Surena – en förhandling som slutade med att Crassus fick sätta livet till. Enligt legenden hölls därefter flytande guld genom hans strupe för att stilla hans törst på rikedom.

Förlusten vid Carrhae och Crassus död betydde inte enbart slutet på första triumviratet utan även ett stort militärt och moraliskt nederlag för Rom. Cirka 20 000 romerska soldater stupade och ungefär hälften så många tillfångatogs. Partherna beslagtogs dessutom romarnas legionsstandar eller legionsörnar, och det krävdes decennier av diplomatiska förhandlingar innan de kunde återföras till Rom.

Kriget mellan Rom och partherna kan ses som ett i leden av konflikter mellan väst och öst, startande med perserkrigen mot Grekland följt av

Alexander den stores erövring av Persien, islams erövringar, fram till våra dagars konflikter, även om dessa bedrivs med andra förtecken.

Det finns inga mynt med Crassus porträtt, däremot visas här ett mynt av den parthiske kungen Orodes II med dess typiska frånsida avbildande en bågskytt (fig. 3). Figur 4 visar ett mynt präglat av kejsar Augustus år 19 f.Kr. i samband med parthernas återlämnande av legionsörnarna. Myntet visar en knäböjande parther med ett legionsstandar. Återlämnandet sågs som en stor triumf för kejsar Augustus och firades som en militär seger. En triumfbåge uppfördes på Forum Romanum i Rom, vilken också finns återgiven på ett mynt.

År 52 f.Kr. utbröt en större revolt i Gallien, ledd av averniern Vercingetorix, som lyckades samla de flesta galliska stammarna till ett uppror. Julius Caesar hade stora svårigheter att bemästra situationen och led flera nederlag bl.a. vid Gergovia (se kartan). Efter hand vände krigslyckan och Vercingetorix besegrades i staden Alesia tack vare Julius Caesars belägringsteknik, som gick ut på att slå en dubbel mur runt staden, en för att hålla inne försvararna och en för att hindra en undsättningsarmé att komma till hjälp. När undsättningsarmén besegrats fann Vercingetorix för gott att kapitulera och snart var hela Gallien under romerskt styre. Myntet i fig. 5 visar på åtsidan en gallisk fånge, möjligen Vercingetorix själv, och på frånsidan två krigare i ett tvåspann.

Fig. 5. Mynt slaget i Rom 48 f.Kr. med gallisk fånge

Fig. 6. Silverdenar slagen för Pompejus i Grekland 49 f.Kr.

Fig. 7. Metellus Scipio, 47 f.Kr.

Fig. 8. Domitius Ahenobarbus, 40 f.Kr.

Fig. 9. Porträttmynt av Pompejus präglat av Sextus Pompejus, 41 f.Kr.

Det var nu ett spännande läge mellan Pompejus och Julius Caesar. Banden dem emellan hade försvagats ytterligare genom att Pompejus hustru Julia, Julius Caesars dotter, dog i barnsäng år 54 f.Kr. Triumviratet var formellt upplöst i och med Crassus död under slaget vid Carrhae 53 f.Kr. År 52 f.Kr. gifte Pompejus sig med Cornelia Octavia, dotter till Metellus Scipio, en av Julius Caesars värsta fiender. Det största problemet för Pompejus och senaten i Rom var dock Julius Caesars stora framgångar i Gallien, som gjort honom till en farlig maktfaktor. Julius Caesar vägrade att upplösa legionerna och återvände till Rom som senaten krävde. I stället gick han i januari år 49 f.Kr. med en armé över floden Rubicon, gränsen mellan Gallia cisalpina och själva Italien, varvid han lär ha yttrat *alea iacta est* (tärningen är kastad), och snart var Rom intaget. Under tiden hade Pompejus lämnat Rom tillsammans med många senatorer, bl.a. Cicero, Metellus Scipio, Cato den yngre och dennes systerson Brutus.

Strax efter att ha intagit Rom tillsatte Julius Caesar sin högra hand från kriget i Gallien, Marcus Antonius, som folktribun med vetorätt i senaten och Marcus Aemilius Lepidus som prefekt i Rom, för att själv i ett spektakulärt 27-dagars fälttåg i Hispania besegra Pompejus anhängare där. Julius Caesar vände sig därefter österut för att möta Pompejus och hans trupper i Grekland. Myntet i fig. 6 präglades av proquastorn Varro i Grekland för att hedra och stödja Pompejus.

Efter ett bakslag för Julius Caesar i Dyrrhacion stod det avgörande slaget i Farsalos 48 f.Kr. (se kartan) mellan Julius Caesar med en numerärt underlägsen men desto mer rutinerad armé mot en självsäker Pompejus. Pompejus trupper leddes bl.a. av Metellus Scipio och Domitius Ahenobarbus (fig. 7 och 8), vilka framgent låter tala om sig, medan Julius Caesars legioner leddes av bl.a. Marcus Antonius, en framtida dominant på den politiska arenan. Julius Caesars trupper fick ett övertag när Pompejus kavalleri på vänstra flanken, lett av Titus Labienus, sviktade och Caesars trupper kunde göra en inbrytning. Julius Caesars krigsvana legioner dominerade därefter och Pompejus såg för gott att fly fältet. Detsamma gjorde flera av hans närmaste män och många fick sätta livet till, medan några, däribland Cicero, Brutus, Cassius och Ahenobarbus, begärde och fick nåd av Julius Caesar.

Ett relativt vanligt porträttmynt med Pompejus, fig. 9, präglades av hans yngre son Sextus Pompejus ca 41 f.Kr. Sextus Pompejus fortsatte kampen mot Julius Caesar och hans efterföljare långt in under andra triumviratet.

Efter slaget vid Farsalos flydde Pompejus till Egypten där den unge kungen Ptolemaios XIII och hans förmyndare Pothinus lät mörda honom för att försäkra sig om Julius Caesars gunst. När Julius Caesar efter några veckor anlände till Egypten var det dock med stor sorg han mottog sin forne triumvirkollegas huvud som välkomstpresents. Pothinus blev avrättad, Ptolemaios XIII avsatt och hans syster Kleopatra VII upphöjd till drottning av Egypten.

Julius Caesar tillbringade de första månaderna år 47 f.Kr. i Egypten tillsammans med Kleopatra, som senare födde sonen Caesarion. Han återvände till Rom efter ett framgångsrikt fälttåg i Mindre Asien – *veni, vidi, vici* (jag kom, jag såg, jag segrade).

Pompejus anhängare, ledda av sönerna Pompejus den yngre och Sextus Pompejus, samt Cato den yngre, Metellus Scipio och kung Juba I av Numidien, samlade sina styrkor i nuvarande Tunisien. De blev i grunden besegrade av Julius Caesars armé i slaget vid Thapsus i början av 46 f.Kr. (se kartan). Metellus Scipio dog i slaget medan Cato den yngre och kung Juba begick självmord. I fig. 10 avbildas ett mynt av Cato den yngre med en byst av Roma eller Libertas på åtsidan och segergudinnan Viktoria på fränsidan. Cato var sonson till den framstående romerske författaren och senatorm Cato den äldre (234-149 f.Kr.) som avslutade alla sina senatstäl med orden: "För övrigt anser jag att Karthago bör förstöras". Kung Juba I av Numidien ses på åtsidan av myntet i fig. 11, vars fränsida visar ett tempel med åtta kolonner.

De vid slaget i Thapsus överlevande sönerna till Pompejus lyckades fly till Hispania, där deras trupper senare besegrades av Julius Caesar år 45 f.Kr. i slaget vid Munda (se kartan). Sönerna överlevde själva slaget, men Pompejus den yngre tillfångatogs snart och avrättades medan Sextus Pompejus, som nämnts ovan, fortsatte kampen.

Julius Caesar fick nu för andra gången titeln *imperator*, utnämndes till diktator på livstid och stod därmed på höjden av sin makt. Ett fyrdubbel triumftåg anordnades för honom. Han adopterade sin systerdotters son Octavianus, den kommande kejsar Augustus, som son och huvudarvinge.

Den julianska ätten sägs härstamma från Ascanius (Julius), son till den trojanske hjälten Aeneas, som efter Trojas fall anländer till Latium. Detta skildras i Aeneiden, det romerska nationaleposet skrivet av Vergilius ca 25 f.Kr. Julius Caesars mynt i fig. 12 från ca 46 f.Kr. visar på åtsidan den grekiska gudinnan Afrodite (Venus), Aeneas mor, och på fränsidan Aeneas bärande på sin far Anchises

Fig. 10. Cato den yngre, 47 f.Kr.

Fig. 11. Kung Juba I av Numidien

Fig. 12. Julius Caesars anfäder, 46 f.Kr.

Fig. 13. Porträttmynt av Julius Caesar, 44 f.Kr.

Fig. 14. Ett klassiskt mynt av Brutus, 42 f.Kr.

Fig. 15. Ett frihetsmynt av Cassius, 42 f.Kr.

och på en trästaty av Pallas Athena. Denna trästaty eller palladium, som skyddade Troja från att falla stals av grekerna, vilka sedan intog staden med hjälp av den trojanska hästen. Aeneas återtog dock trästatyn och förde den till Latium, där den senare kom att förvaras i Vesta-templet i Rom. Constantin den store sägs ha fört den till Konstantinopel i början av 300-talet e.Kr.

Porträttmynt från Julius Caesars livstid är sällsynta. Ett av dessa från början av 44 f.Kr. visas i fig. 13 med Venus på fransidan hållande segergudinnan Viktoria och en spira.

Den politiska oppositionen i senaten fortlevde dock och rädslan var stor för att kungadömet skulle återinrättas med Julius Caesar som enväldig konung. Flera senatorer med Brutus och hans svåger Cassius i spetsen konspirerade, och den 15 mars (*Idus Martiae*) 44 f.Kr. blev Julius Caesar nedstucken med 23 dolkstötar i Pompejus teater. I Shakespeares pjäs *Julius Caesar* yttrar han *Et tu, Brute* (Även du min Brutus) som sista ord.

"Befriarna" hade dock missräknat sig på folkets reaktion, och när Julius Caesars nära vän Markus Antonius höll sitt berömda begravningsstal där han pekade på Caesars storhet och anklagade mördarna, blev dessa tvungna lämna Rom. Brutus

tog sig till Makedonien, där han blev befälhavare för de militära styrkorna medan Cassius begav sig till sin gamla provins Syrien. Mynten ovan (fig. 14 och 15) präglades av Brutus och Cassius år 42 f.Kr. i Makedonien respektive Syrien. Det klassiska porträttmyntet av Brutus visar på fransidan två dolkar på ömse sidor av en frihetsmössa, texten hänvisar till dagen för Julius Caesars död. Cassius mynt har på åtsidan en bild av frihetsgudinnan Libertas och på fransidan insignier för det prästerliga kollegiet.

I Rom fortsatte dock konflikten mellan senaten och anhängarna till Julius Caesar, av de senare främst Markus Antonius och den vid mordet på Julius Ceasar blott 19-årige arvingen Octavianus. Den senare lyckades snart bygga upp en anseelig armé och blev därmed en maktfaktor att räkna med.

Det andra triumviratet

I oktober år 43 f.Kr. träffades Octavianus, Markus Antonius och Lepidus i Bologna, där de bildade det s.k. andra triumviratet. Detta triumvirat var, till skillnad från det första mellan Julius Caesar, Pompejus och Crassus, nu helt officiellt, legalt, och gav triumvirerna nästan oinskränkt makt.

Fig. 16. Triumvirerna i det andra triumviratet, Octavianus, Markus Antonius och Lepidus

Fig. 17. Markus Antonius och Octavianus, 41 f.Kr.

Fig. 18. Octavianus och Lepidus, 42 f.Kr.

En omfattande proscription iscensattes varvid 300 senatorer, däribland Cicero, och 2000 riddare fick sätta livet till och deras egendomar tillföll staten. Bundsförvanter till triumvirerna fyllde därefter de döda senatorernas plats i senaten och förstärkte därigenom triumvirernas makt.

Den döde Julius Caesar fick år 42 f.Kr. av senaten titeln *Divus Julius*, den gudomlige Julius, var- efter Octavianus kallades *Divi filius*, son till den gudaförklarade.

Brutus och Cassius trupper i öst utgjorde ett stort hot mot triumviratet varför Octavianus och Markus Antonius år 42 f. Kr. seglade över Adriatiska havet med 28 legioner för att övervinna "befriarna", inte enbart för att få full kontroll över romarriket utan även för att hämnas Julius Caesars död. Triumvirskollegan Lepidus var kvar i Rom för att bevaka triumviratets intressen.

"Befriarnas" legioner hade förberett sig med starka försvarsställningar utanför Filippi i norra Grekland (se kartan). Octavianus och Markus Antonius formerade sina trupper och efter ett ställningskrig ägde första slaget rum den 3 oktober, 42 f.Kr.

I Shakespeares pjäs *Julius Caesar* förbådas Brutus om vad som skulle komma genom att i drömmen möta Julius Caesars vålnad. På Brutus fråga "Why comest thou?" svarar vålnaden "To tell thee thou shalt see me in Philippi".

I det första fältslaget hade Brutus stora framgångar mot Octavianus medan Markus Antonius lyckades bryta igenom Cassius linjer, varvid Cassius flydde och begick självmord.

Under tiden hade Ahenobarbus (fig. 8) flotta, som understödde "befriarna", lyckats avskära och besegra triumvirernas förstärkningar från Italien, varvid Octavianus och Markus Antonius läge försvagades. Å andra sidan var "befriarnas" förutsättningar starkt försämrade genom Cassius död och med en armé ledd av den militärt mindre erfarne Brutus.

Ungefär tre veckor efter det första fältslaget vid Filippi gick Brutus legioner till anfall den 23

oktober, ett anfall som mötte hårt motstånd och som slutade med en avgörande seger för triumvirernas trupper. När Brutus såg slaget förlorat valde han att begå självmord framför att ge upp och tillfångatas.

Triumvirerna hade nu full militär makt över romarriket, frånsett Sextus Pompejus kontroll av Sicilien och Ahenobarbus motstånd i Joniska havet. Efter slagen i Filippi återvände Octavianus till Italien, medan Markus Antonius for till Egypten, där han llerade sig med Kleopatra. Triumvirmynten ovan (fig. 17 och 18) med Markus Antonius, Octavianus och Lepidus är slagna år 41 respektive 42 f.Kr.

Kleopatra i Egypten, som tillsammans med Julius Caesar hade sonen Caesarion, inledde nu en kärleksaffär med Markus Antonius, som resulterade i tre barn.

Efter diverse kontroverser, speciellt mellan Octavianus och Markus Antonius, kom triumvirerna genom fördraget i Brindisi i sydöstra Italien i oktober 40 f.Kr. överens om att fördela makten över romarriket. Octavianus tog kontroll över västra delen, Markus Antonius östra och Lepidus över provinsen Afrika. För att ytterligare konsolidera relationerna gifte sig Markus Antonius med Octavianus syster Octavia.

Sextus Pompejus på Sicilien fortsatte att vara en nagel i ögat på triumvirerna med sin starka flotta, som tidvis satte den italienska halvön i blockad för införsel av säd. Markus Antonius försåg Octavianus och Lepidus med ett antal skepp, som användes i ett sjöslag år 36 f.Kr. lett av amiralen Agrippa. Sextus Pompejus flotta besegrades och Sextus tillfångatogs och avrättades. Lepidus försökte därefter att ta makten i Sicilien men misslyckades och blev utsluten ur triumviratet. Han sändes i exil till Cape Circei mellan Rom och Neapel men fick till sin död behålla ämbetet som ledare för prästkollegiet, *pontifex maximus*, som han fått efter Julius Caesar. Makten i romarriket var nu delad mellan Octavianus i väst och Markus Antonius i öst.

Fig. 19. Markus Antonius och Kleopatra, 36-33 f.Kr.

Markus Antonius fick aldrig det stöd av Octavianus i form av trupper som utlovats i utbyte mot de skepp Octavianus fått av Markus Antonius. Han lämnade därför sin hustru Octavia och sökte hjälp med trupper hos sin tidigare älskarinna Kleopatra för att gå i krig mot partherna. Kriget utmynnade dock i ett stort nederlag för Markus Antonius, som tvingades till reträtt.

Ahenobarbus, som präglat myntet i fig. 8 efter sina framgångar mot triumviratet i Joniska havet hade försonats med Markus Antonius och stred nu på dennes sida mot partherna. När vinden sedan vände i Octavianus favör var det dags att ännu en gång ändra sin lojalitet. Det är intressant i detta sammanhang att notera att Ahenobarbus var farfars far till kejsar Nero, den siste kejsaren i den julio-claudiska dynastin.

Markus Antonius hade tydliga ambitioner att separera de östra romerska provinserna och kombinera dem med det ptolemeiska kungadömet för att bilda ett nytt eget imperium i öst. Myntet i fig. 19 med Markus Antonius och Kleopatra är en tetradrachm från 36-33 f.Kr. troligen präglad i Antochia.

Markus Antonius maktambitioner, och speciellt hans erkännande av Caesarion som legitim son och arvinge till Julius Caesar, utgjorde ett starkt hot mot Octavianus. Triumviratet förnyades inte när det löpte ut i slutet av år 33 f.Kr. Under det kommande året fortsatte propagandakriget mellan de två tidigare triumvirerna vilket slutade med att Markus Antonius konsulmakt hävdades av

Fig. 21. Octavianus segertroféer från Actium

Fig. 20. Markus Antonius legionsdenar, 32-31 f.Kr.

senaten och krig förklarades.

Inför de kommande sammandrabbningarna präglade Markus Antonius enorma mängder s.k. legionsdenarer av den typ som ges i fig. 20 för att hedra och betala de många legionerna.

Kriget mellan Octavianus och Markus Antonius utmynnade i ett regelrätt sjöslag utanför Actium i västra Grekland (se kartan) den 2 september 31 f.Kr. Octavianus flotta leddes av den framgångsrike amiralen Agrippa, som tidigare besegrat Sextus Pompejus utanför Sicilien. Octavianus flotta med små, rörliga skepp och en vältränad besättning var överlägsen Markus Antonius flotta, som bestod av tunga rammförsedda fartyg och med en besättning som decimerats till följd av malaria. Utgången var given. Octavianus flotta vann en övertygande seger medan Markus Antonius själv och Kleopatra lyckades ta sig igenom frontlinjen och fly med ett mindre antal skepp till Egypten.

Markus Antonius fortsatte i Egypten kampen mot Octavianus trupper, men fick ge upp i augusti 30 f.Kr. och begick självmord. När Kleopatra hörde om Markus Antonius öde begick även hon självmord, enligt legenden genom att låta sig bitas av giftiga ormar. Senare samma år lät Octavianus mörda Caesarion för att säkra sin legitimitet som Julius Caesars ende "son". Octavianus lät därefter reducera det ptolemeiska kungariket till en romersk provins.

När Octavianus återvände till Rom 29 f.Kr. firades han med ett tredubbelt triumftåg. Mynten i fig. 21 och 22 präglades av Octavianus för att ma-

Fig. 22. Octavianus triumfbåge och triumftåg

Fig. 23. Kejsar Augustus och Agrippa

nifestera och fira den avgörande segern vid sjöslaget i Actium. Det första myntet visar på framsidan marina och militära troféer på en båtstäv medan det andra myntets framsida visar Octavianus triumfbåge (*arcus Actianus*) på Forum Romanum med Octavianus i triumftåg på ett fyrspann.

Under åren 29-27 f.Kr. ägnade sig Octavianus åt att restaurera romarriket genom att få ordning på regeringsmakten, tilldela krigsveteranerna land, anlägga nya städer, samt renovera och bygga tempel och andra monument.

Den 16 januari 27 f.Kr. tilldelades Octavianus av senaten titeln *Augustus*, namnet för vilket han är mest känd för eftervärlden, och denna händelse är allmänt accepterad som början på den romerska kejsartiden. Efter hand erhöll Augustus ytterligare hederstitlar och maktbefogenheter.

Successionsordningen var en fråga som ständigt var aktuell för kejsar Augustus. Agrippa, som lett dåvarande Octavianus till segrar både mot Sextus Pompejus och Markus Antonius var närmast i hierarkin, speciellt sedan han gift sig med Augustus dotter Julia. Bronsmyntet i fig. 23 präglad i *Colonia Nemausus*, Nîmes i södra Frankrike, visar på åtsidan Agrippa och Augustus och på framsidan en palm och krokodil, hänsyftande på framgångarna i kriget mot Markus Antonius och Kleopatra i Egypten.

Agrippa avled dock år 12 f.Kr. varvid kejsar Augustus adopterade Agrippa och Julias söner Gaius och Lucius Caesar som sina egna barn och presumptiva arvingar. Gaius och Lucius Caesar avbildas på ett mynt, fig. 24, som präglades under större delen av Augustus regeringstid, även efter deras förtida död redan år 2 respektive 4 e.Kr.

Kejsar Augustus hustru Livia från den claudiska ätten hade stort inflytande på Augustus och fick honom att favorisera även hennes söner Drusus och Tiberius från ett tidigare äktenskap. Efter Agrippas död förmåddes Tiberius att skiljas för att gifta sig med Julia, Agrippas änka och Augustus dotter. Äktenskapet var olyckligt och år 6 f.Kr. gick Tiberius i frivillig exil på Rhodos. Tiberius

Fig. 24. Kejsar Augustus med adoptivsonerna Gaius och Lucius Caesar

återkallades till Rom år 4 e.Kr. för att adopteras av Augustus och därmed bli huvudarvinge till kejsarsarmakten. Vid kejsar Augustus död den 9 augusti år 14 e.Kr. blev Tiberius den andre kejsaren av den julio-claudiska dynastin, en dynasti som kom att regera romarriket fram till år 68 e.Kr. när den impopulära kejsaren Nero begick självmord.

Den berömda kejsarstatyn av Augustus som visas i fig. 25 upptäcktes vid utgrävningarna 1863 av Villa Ad Galinas, Livias residens som änka efter Augustus, vid Prima Porta nära Rom. Kejsarstatyn är nu utställd i Vatikanmuseet i Rom.

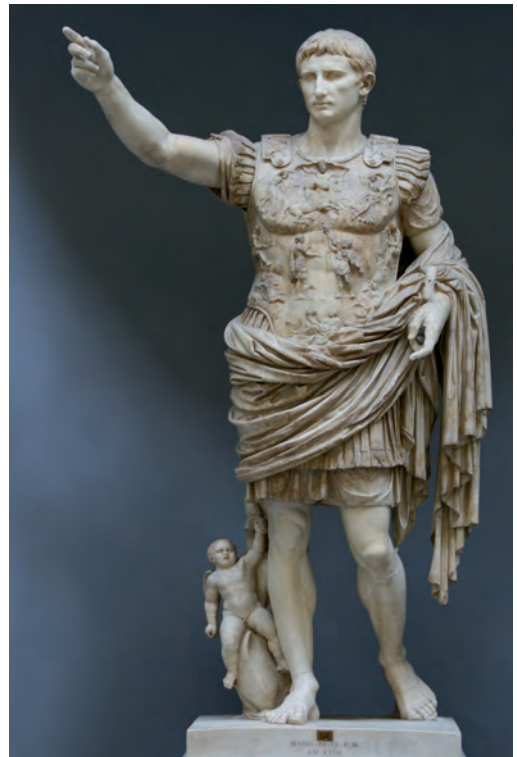

Fig. 25. Kejsar Augustus

Fig. 26. Provinsmynt från Filippi med kejsar Augustus och Julius Caesar

Slutligen, och som en sammanfattning, visas ett romerskt provinsmynt, fig. 26, i brons från Filippi, staden där det avgörande slaget utkämpades år 42 f.Kr. mellan de republikanska företrädarna Brutus och Cassius och anhängarna till Julius Caesar i andra triumviratet Octavianus och Markus Antonius, ett slag där de republikanska företrädarna blev i grunden besegrade. Myntet präglades av kejsar Augustus som framträder på åtsidan med texten COL AVGVSTI PHILIPPENSIS AVG (*Colonia Augusta Iulia Philippensis, Augustus*). Frånsidan visar portalfigurerna Julius Caesar, som på ett avgörande sätt förberedde övergången från republik till kejsardöme, och Octavianus/Augustus, som blev den som i verkligheten genomförde övergången. Frånsidans text lyder AVGVSTVS DIVI F (*Augustus, son till den gudaförklarade*) DIVO IVL (*Den gudomlige Julius*).

Referenser

Myntbilderna i denna artikel är reproducerade med tillstånd av Classical Numismatic Group, Inc., <http://www.cngcoins.com>, och tagna ur deras auktionskataloger "Mail Bid Sale" och "TRITON".

Alla silverdenarer är avbildade i skala 1,5:1, medan övriga valörer, fig. 19, fig. 23 och fig. 26, ges i skala 1,2:1, 1,1:1 respektive 1,3:1.

Kartan i Fig. 2 är reproducerad med tillstånd av Pearson Education, Inc., Upper Saddle River, NJ, USA, och tagen ur boken *Civilization in the West* av M. Kishlansky, P. Geary och P. O'Brien, 6:e utgåvan, 2006, sid. 138, Map: The Career of Julius Caesar, http://wps.ablongman.com/wps.media/objects/262/268312/art/figures/KISH_05_104.gif

Summary

The dramatic transition period from Roman Republic to Roman Empire in the first century B.C. is briefly described in the present article with special reference to the coinage produced. The strong triumvirs in the First and Second Triumvirates and their internal connections and fights are clearly reflected in the coinage, as is the presence of additional power pretenders on the political scene. Finally, it turns out that Julius Caesar and his heir Octavianus were the most powerful military and political leaders, the latter becoming the first Roman emperor under the name of Augustus.